

Sisäministeriö, pelastusosasto

Viite: Sisäministeriön lausuntopyyntö SM2018825, 10.6.2020 SMDno-2019-1791

Aihe: Sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallinen toimintaohjelma

Asia: LAUSUNTO sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen kansallisen toimintaohjelman lausuntoversiosta

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry – Finlands Avtalsbrandkårers Förbund rf (SSPL) esittää lausuntonaan seuraavaa:

Toimintaohjelma lienee ajallisesti pitkän kehittämisrupeaman eräänlainen ”tiekartta”, joka muodostaa rungon tulevien vuosien haasteiden hallitsemiseksi. Asiakirjaan on onnistuneesti koottu yleisluontoinen kuvaus joistakin sopimuspalokuntatoiminnan tämän päivän keskeisimmistä haasteista. Muistutamme kuitenkin siitä, että dokumentti ei saa lukita kehittämistä ainoastaan siinä kuvattuihin teemoihin, koska jo viime aikojen kehitys (kuten koronapandemia ja varallaoloproblematiikka) on osoittanut, että toistaiseksi valvontahorisontin alle jääneitä sopimuspalokuntatoimintaan vaikuttavia tekijöitä saattaa ilmetä hyvinkin nopeasti.

Eräs kehitykseen keskeisesti vaikuttava tekijä on meneillään oleva pelastuslain uudistus, jolta SSPL odottaa useidenkin nykyisten ongelmien selkeätä ratkaisua. Yksi niistä on pelastustoimen käsitteviidakon ja siihen toiminnallisesti liittyvän eriarvoisuuden purkaminen. Pidämme valitettavana, että käsitteiden sekavuus ja erilaiset tulkinnat edelleenkin heijastuvat myös nyt lausuttavana olevaan toimintaohjelmaan siitäkin huolimatta, että asiasta on jo aikaisemmassa työryhmässä päästy yhteisymmärrykseen. Tältä osin edellytämme, että toimintaohjelma korjataan kuvaamaan ei niinkään nykytilannetta kuin tavoitetilaa (kohta 1.2). Siltä osin kuin käsitteiden sekavuus perustuukin alan eri toimijoiden keskuudessa tosiasiallisesti vallitsevaan epäselvään kuvaan siitä, mitä sopimuspalokuntatoiminta oikeasti on, niin asia korjaantunee, kun pelastuslaki hallitusohjelman mukaisesti uusitaan kokonaisvaltaisen selvityksen pohjalta.

Sopimuspalokuntatoiminnan kehittämisen eräs keskeinen väline olisi järjestelmällinen pyrkimys sopimuspalokuntatoimintaa käytännössä haittaavien toimintojen poistamiseksi, ottaen huomioon, että monet ongelmat ovat varsin paikalliset. Pelastuslain uudistus on tässä keskeisessä asemassa, koska sen kautta pystytään muodostamaan kansallisesti yhtenäiset toimintatavat, joissa ongelmatoiminnot on minimoitu. Näin ollen SSPL katsoo, että aktiivinen panostaminen nimenomaan osallistumiseen pelastuslain uudistukseen on tässä vaiheessa kehittämisen kannalta keskeisin asia, jota tulisi toimintaohjelmassakin nostaa esille (esim. kohdassa 3.1 otsikon ”2020 aikana vähintään toteuttava” otsikon ensimmäisenä kohtana). Pelastuslain uudistuksessa eräänä painopisteenä tulisi olla sopimushenkilöstön yhdenvertaisuus siten, että yksittäisten palokuntalaisten asema on mm. oikeusturvan ja työhyvinvoinnin osalta kaikille yhtenäinen mahdollisesta palkkaustavasta riippumatta (esim. kohtaan 3.2). Tältäkin osin toimintasuunnitelmassa ilmaistu

näkemyksessä ”tarvittaessa” vaikutetaan, on aivan liian vaisu ja vaatimaton lähtökohta joka ei automaattisesti johda tarvittaviin toimenpiteisiin (kohta 3.5).

Toimintaedellytyksiin voidaan kohdassa 3.1 lueteltujen ohella myös laskea nk. ”päivälähtöproblematiikka”, josta toimintaohjelma on liian yleisluonteinen. Nähdäksemme asia on syytä nostaa selkeämmin esille toimintaedellytysten turvaamisen elementtinä, koska nimenomaan kunkin sopimushenkilön suhde siviilityöntajansa ja mahdollisuus poistua työpaikalta hälytystehtäviin on keskeisessä asemassa, kun arvioidaan palokuntien tosiasiallista lähtövarmuutta. Siinä EU:n työaikadirektiivin vaikutukset kokonaistyöajan laskennan osalta myös muodostavat vielä arvoituksen, johon saatetaan kaivata lainsäädännön tukea.

Mm. alkukesällä käyty keskustelu sopimushenkilöstön palkatusta varallaolosta ja laajemmin työaikadirektiivin implementoinnin vaikutuksista sopimuspalokunta-toimintaan kuvaa kansallisten pelisääntöjen puuttumista. SSPL katsoo, että yhteisten pelisääntöjen kehittäminen on osa sopimuspalokuntatoiminnan kansallista kehittämistä, joten siitä tulee olla toimintaohjelmassakin maininta (esim. kohdassa 1.3). Samassa kohdassa on syytä lisäyksenä todeta, että sopimuspalokunnat myös muualla kuin harvaan asutuilla alueilla muodostavat pelastustoimen keskeisen päivittäisresurssin päällekkäisten, laajojen ja pitkäaikaisten tehtävien varalle. Viimeksi mainittujen osalta yleinen sopimusrakennekin vaatii uudelleen arviointia.

Toinen palokuntakenttää alkukesällä puhuttanut asia on palokuntakoulutus. Toimintaohjelmassa tulee tunnustaa se tosiasia, että koulutus muodostaa sopimuspalokuntatoiminnan keskeisen perustan, samoin kuin se, että sopimushenkilöstön henkilökohtainen ajankäyttö on rajallinen resurssi. Nähdäksemme toimintasuunnitelmassakin on syytä selväkielisesti todeta, että ainakin peruskoulutuksessa on pitäydyttävä tarkasti ainoastaan palokuntien todellisten tehtävien tosiasiallisesti edellyttämien minimivaatimusten täyttymisessä. Sopiva kohta olisi kohta 3.1, otsikon ”Muita tavoitteeseen tähtäviä asioita” ensimmäisenä kohtana, ja sitten tarkemmin kohdassa 3.3 koulutusosiossa, mihin myös tulisi lisätä ilmaisu ”henkilöstön motivaatiota ja aikaresurssia huomioiden”. Palokuntakoulutuksessa(kin) on syytä soveltaa vanhaa viisautta: ”*If it works, don't fix it*” (eli toimivaa ei tulisi ryhtyä korjaamaan). Eräs korjausta vaativa asia onkin sopimuspalokuntien sisäisen koulutuksen kytkentä viralliseen koulutusrakenteeseen, mistä tulisi olla ohjelmassa maininta. Nykyisellään jää koulutusresursseja laajasti hyödyntämättä.

Kohdan 3.4 osalta on syytä tarkemmin analysoida pelastustoimen toistaiseksi varsin hajanaista tietojärjestelmää. Uusi HAKA ei ole saanut sopimuspalokuntakentällä yksiselitteistä kiitosta, sen rinnalla on joillakin alueilla omat järjestelmänsä, joku palokunta on palannut ”omaan Excel-aikaan” ja Pronton tiedot ovat sopimuspalokuntatoiminnan kannalta varsin puutteelliset. SSPL katsoo, että pitemmällä aikavälillä tulisi tavoitteena olla valtakunnallisesti yhtenäinen ja sopimuspalokuntatoimintaakin tukeva tietojärjestelmä, jonka käyttäjinä olisi nimenomaan yksittäisten tietojen alkulähteet ja hyödyntäjinä pelastusala yleisesti yksittäisestä palokuntalaisesta valtakunnalliseen strategiseen suunnitteluun saakka.

Ohjelman viestintää koskeva osio 4 on varsin hyvin rakennettu. Siihen voisi kuitenkin vielä lisätä ehdotus sopimuspalokuntien ja pelastuslaitosten tiiviimmästä yhteistyöstä viestinnässäänkin.

Suomen Sopimuspalokuntien Liitto ry - Finlands Avtalsbrandkårers Förbund rf

Alexi Peurala
järjestöpäällikkö